

УДК 143.21-933

DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-5-108-113

Тимощук Н. М.,

кандидат філологічних наук,

Вінницький національний аграрний університет

redish_fox15@ukr.net

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація

У статті проаналізовано основні проблеми та особливості перекладу англійських економічних термінів українською мовою. Особлива увага звертається на можливі варіанти перекладу економічних термінів. Виявлено, що процес перекладу полягає у максимально точному підборі еквівалента або ж (якщо еквівалента не існує) в не менш точній його заміні з метою досягнення якомога точного перекладу, що відповідає структурі, змісту, та логічній послідовності оригіналу. Ґрунтовно проаналізовано основні прийоми перекладу. Розглянуто лексичні та граматичні явища, що спричиняють труднощі перекладу англійської економічної термінології.

Ключові слова: термін, термінологія, переклад, омоніми, семантика, лексика, значення.

Summary

The article analyzes the main problems and peculiarities of the English economic terms translation into Ukrainian. Particular attention is drawn to possible variants of the economic terms translation. It was found that the translation process consists in the maximum accurate selection of the equivalent or its replacement in order to achieve as accurate translation as possible that corresponds to the structure, content, and logical sequence of the original. The main methods of translation are thoroughly analyzed. The lexical and grammatical phenomena that cause difficulties of the translation of English economic terminology are considered.

Key words: term, terminology, translation, homonyms, semantics, vocabulary, meaning.

Українська економічна термінологія є однією з сучасних терміносистем, що перебувають ще на стадії розвитку, змін, формування та вдосконалення. Нині значна кількість економічних термінів, які раніше були невідомими для пересічного українця, тепер використовуються не лише в професійному спілкуванні, а стали загальноживаними лексичними одиницями (бренд, дистриб'ютор, банер, спонсор, слоган, імідж марки, маркетинг, менеджмент, менеджер тощо). Принагідно зазначимо, що англійська економічна термінологія є превалюючим джерелом системного запозичення в цій сфері для української мови. Наголосимо, що чисельність і розгалуженість економічної терміносистеми англійської мови є першопричинами труднощів, які виникають у процесі перекладу.

Проблема перекладу термінів обсервована у наукових працях таких філологів: В. Карабана, В. Коптілова, С. Влахова, В. Комісарова, А. Коралова, П. Ньюмарка, Л. Венуті та ін. Наукові публікації І. та Н. Кікеців “До питання про деякі труднощі при перекладі термінів і шляхи їх подолання”, Н. Сапальової “Використання в українському перекладі науково-технічних термінів іншомовного походження” досліджують питання передачі термінів у процесі перекладу.

Питання перекладу англomовних економічних термінів не було ґрунтовно досліджено через його складність. Однак С. Влахов і С. Флорін вважають, що термін відноситься до одиниць, які не створюють труднощів під час перекладу [1, 274], бо термін треба перекладати терміном, повним та абсолютним еквівалентом. Однак перекладач не завжди може віднайти цей відповідник, а досить часто еквівалента взагалі немає. Цією публікацією ми маємо на меті визначити та проаналізувати основні проблеми та особливості перекладу англійських економічних термінів українською мовою.

Економічна терміносистема англійської мови – це складна та добре структурована система термінологічних одиниць, що стрімко розвивається, тісно контактуючи з життям і розвитком суспільства, реагує на зміни мовної ситуації, передає наукову інформацію. На думку М. Махінової, для точного перекладу термінів викладач має володіти знаннями тієї галузі науки, якої стосується переклад, а також бездоганно розуміти термінологію рідної мови та зміст цих термінів англійською мовою [7].

Переклад економічного тексту – комплексний та складний процес. Для правильного та точного перекладу лінгвісту вдало дібрати не лише українські відповідники-еквіваленти, а й не втратити зміст, форму, гармонійність англomовного оригіналу. Перекласти означає виразити правильно та повно засобами однієї мови те, що вже виражено засобами іншої мови [11, 10]. Аналізуючи проблеми перекладу економічних текстів колектив авторів посібника “Основи перекладу: драматичні та лексичні аспекти”, виділяє такі проблеми: лексичні, стилістичні та граматичні [8, 203].

Говорячи про лексичні проблеми перекладу, ми маємо на увазі відсутність еквівалентів в мові перекладу деяким одиницям похідної мови. Безеквівалентні англійські економічні терміни хоча і не складають значної кількості економічної терміносистеми, але можуть викликати певні труднощі при перекладі англійських економічних термінів, які не мають відповідних еквівалентів в українській мові [6, 371-372]. Наприклад, американське слово *storecheck* не має еквіваленту в українській мові, а має синонім – аудит. Тлумачний економічний словник містить таку дефініцію: “Аудит – аналіз (ревізія) господарсько-фінансової діяльності підприємства, організації, установи, що проводиться спеціалізованими незалежними службами з метою оцінки їх фінансового стану, встановлення правильності ведення бухгалтерського обліку, виявлення недоліків, резервів

господарювання, а також розробки рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності” [2, 72]. Англійський термін *storecheck* – це перевірка не лише фінансової звітності, а й обслуговування клієнтів, зовнішнього вигляду продавця, асортименту.

Лінгвіст Яків Рецкер зазначає, що в процесі перекладу складаються три категорії відповідників: 1) еквіваленти, що були встановлені в силу тотожності реалій, а також створені в традиції мовних контактів; 2) варіантні та контекстуальні відповідники; 3) всі види перекладацьких трансформацій. Між першим – еквівалентною категорією і двома іншими – є принципова відмінність. Еквівалентні відповідники належать до сфери мови, тоді як два останні – до сфери мовлення. Еквіваленти відрізняються своєю постійністю та відносною незалежністю від оточення. Відмова від використання еквівалента у виняткових випадках повинна бути виправдана особливими умовами контексту [9, 185].

Велика кількість аббревіатур, акронімів, ініціальних скорочень, які спочатку треба розшифрувати є невід’ємною складовою економічних текстів. Наприклад, *Jsb (joint stock bank)* – акціонерний банк; *ins (insurance)* – страхування; *HDI (Human Development Index)* – індекс людського розвитку; *CD (Certificate of Deposit)* – депозитний вклад, *VAT (Value Added Tax)* – ПДВ (податок на додаткову вартість). Ці терміни є відносно вільними від контексту і найчастіше їхні еквіваленти можна знайти у словниках, однак за їхньої відсутності, їх транскрибують, або транслітерують. Наприклад, *UNESCO* – ЮНЕСКО, *Interpol* – Інтерпол. Почасти орфографічне оформлення аббревіатури – єдиний спосіб визначити лексичне значення скорочення. Наприклад, *bd.* – *bond* (облігації); *B/d* – *brought down* (знижений). Орфографічне оформлення скорочення одного й того ж терміну може бути різним. Наприклад, *J.A.* і *J/A* виражають одне і те ж саме поняття *joint account* (спільний рахунок).

Економічним англійським текстам притаманне уживання в мові лексичних одиниць, в основі створення яких лежить метафоричне або метонімічне перенесення значення, що потребує в українській мові описового перекладу чи додаткового пояснення за умови відсутності повного мовного еквівалента у мові перекладу [3, 105]. Наприклад, для номінування біржових посередників досить часто використовуються такі зооніми як *bear* (ведмідь) і *bull* (бик). У підручнику з економічної теорії за редакцією В. Д. Базилевича читаємо: “ “Бики” – спекулянти і хеджери, що розраховують на підвищення цін, скуповуючи угоди, товари та інші цінності. “Ведмеді” – спекулянти і хеджери, що розраховують на зниження цін, скуповуючи товари, угоди та інші цінності [4]. Ці слова набули широкого застосування, нині превалюючою сферою їх вживання є україномовні тексти публіцистичного стилю, водночас вони не є перманентно використовуваними у перекладацькій практиці. Більшість лінгвістів вдаються до “описового перекладу”, зазначаючи, що

“ведмідь” – біржовий спекулянт, який грає на зниження, а “бик” – біржовий спекулянт, який грає на підвищення.

Трактуючи поняття “ведмеді” та “бики”, автори підручника “Економічна теорія” [4] використовують термін “хеджери” (від англ. *hedger*). Цей термін є наочним прикладом такого прийому перекладу як транскрипція (транслітерація). Лінгвісти користуються ним, коли український еквівалент відсутній в українській лексиці, а пояснення є досить великим.

Вживання транскрипції (транслітерації) як прийому перекладу сприяє інтернаціоналізації українських економічних термінів, це явище притаманне багатьом слов'янським мовам. Транслітеровані англійські слова – перманентне явище сучасної української економічної термінології. Наприклад, *manager* – менеджер; *business-process* – бізнес-процес; *capital* – капітал; *check* – чек; *acceptor* – акцептор; *outsourcing* – аутсорсинг.

Калькування як перекладацький прийом є основою для великої кількості різноманітних запозичень при міжкультурній комунікації в тих випадках, коли, наприклад, транслітерація є неможливою з естетичних, змістовних або будь-яких інших міркувань [5, 88]. На слушну думку Савицької Л.В., застосування прийому калькування при перекладі економічних термінів можливе у зв'язку з приналежністю англійської та української мови до єдиної індоєвропейської сім'ї, що обумовлює існування спільних структурних рис [10, 255]. Наведемо ряд прикладів застосування прийому калькування: *factors of production* – фактори виробництва; *investment company* – інвестиційна компанія; *limited liability* – обмежена відповідальність; *indirect tax* – непрямий податок; *basic earnings per share* – базовий дохід на одну акцію, *shadow cabinet* – тіньовий кабінет.

Перекладаючи однослівні терміни, лінгвісти застосовують такий прийом як описовий переклад. Його бажано використовувати, коли переклад терміна не може адекватно передати його значення згідно з нормами української мови [10, 255]. Використання цього перекладацького прийому, як правило, перетворює однокомпонентний термін на багатоконпонентний, який більше подібний на тлумачення терміна, наприклад, *accounts payable* – кошти, які компанія заборгувала за товари чи послуги; *merger* – поєднання двох або більше фірм в одну; *debt financing* – фінансування шляхом залучення позикових коштів; *draw down* – отримання коштів від фінансових установ; *make-over* – робота, що підлягає переробці; *split-off* – створення нової компанії шляхом відділення від існуючої компанії та передачі їй частини активів.

Ще одне питання, на якому слід акцентувати увагу, пов'язане з проблемою так званих “хибних друзів перекладача”. Так, англійський термін *officer* має такі українські еквіваленти як офіцер, чиновник,

службовець тощо, а словосполучення *Chief Executive Officer* перекладаємо як головний виконавчий директор (корпорації). Дієслово *amortize* також має ще кілька значень, окрім амортизувати, а саме списувати, викупати в розстрочку. Прикметник *actual* перекладаємо як фактичний, реальний, а не актуальний; говорячи, наприклад, про актуальність наукового дослідження доречно вживання таких англійських прикметників як *topical, current, burning, pressing* (*Conservation of oil has thus become urgent for every country*. – Збереження запасів нафти стає, таким чином, актуальним для всіх країн). Говорячи про цінні папери, досить часто помилково вживають слово *obligation* у значенні облигація, однак зазначений термін має такі переклади як повинність, обов'язковий, зобов'язання (*to be under an obligation* – бути зобов'язаним, *to lay smb. under an obligation* – зобов'язати кого-небудь), облигацію перекладаємо як *bond* (*The New York Stock Exchange was organized in 1792. Trading is conducted in stocks and bonds*. – Нью-Йоркська фондова біржа була створена у 1792 році. На торгах там виставляються акції та облигації).

Аналізуючи англійську економічну терміносистему, зазначимо, що значний її пласт складають термінологічні стійкі словосполучення. Лексичне значення термінологічного стійкого сполучення іноді відповідає лексичному значенню його компонентів. Наприклад, *budgetary committee* – бюджетний комітет, *insurance agent* – страховий агент, *free economic zone* – зона вільної економічної торгівлі, *land agent* – агент з продажу землі, *house agent* – агент з продажу нерухомості. Слід зазначити, що існує значна кількість термінів-словосполучень, які не можна перекласти шляхом об'єднання лексичних значень його складових. Наприклад, *blue law* (*blue* – блакитний, лазуровий, синій; *law* – закон, право). Водночас Longman Dictionary of Contemporary English зазначає: “blue law – a law to control the drinking of alcohol, working on Sundays” (закон, що контролює продаж алкогольних напоїв, забороняє магазинам працювати у неділю). Для прикладу візьмемо ще одне словосполучення *cash cow* (*cash* – готівка, гроші; *cow* – корова), у Longman Dictionary of Contemporary English читаємо: “the part of a business you can always depend on to make enough profits” (частина бізнесу, яка завжди приносить прибуток).

Особливої уваги під час перекладу вимагають полісемантичні терміни. Навіть такі перманентно вживані терміни як *state* і *party* мають різні лексичні значення, які необхідно враховувати під час перекладу. Наприклад, термін *state*, який найчастіше перекладається як держава, у контексті реалій США та деяких інших країн може також мати значення штат. У конвенціях, договорах, угодах та інших ділових паперах часто використовується термін *party*, що тут має значення сторона, уряд країни, що підписує документ.

Достатньо складними для перекладу є слова омоніми, лексичне значення найкраще допомагає визначити контекст. Наприклад, термін *competition* перекладаємо як змагання, конкурс (*chess competition* – шаховий турнір), конкуренція (*Competition is essential for the successful operation of a market economy* – Конкуренція є необхідною для успішного функціонування ринкової економіки); *fire* – вогонь, запалювати, підпалювати, червоніти (*Animals are usually afraid of fire* – Тварини зазвичай бояться вогню), звільняти (*The secretary was fired* – Секретаря звільнили).

Підсумовуючи, маємо зазначити, що на перший погляд проблема перекладу економічної термінологічної лексики є дослідженою в сучасному перекладознавстві. Однак не слід оминати увагою питання перекладу безеквівалентних економічних термінів, адже структурні, семантичні та синтаксичні відмінності англійської й української мов не лише спричиняють певні труднощі у виборі способу перекладу, а й у виборі способу перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Высшая школа, 1986. – 416 с.
2. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
3. Дерік І. М. До питання про труднощі двостороннього перекладу телеконференцій ділової тематики / І. М. Дерік // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. – 2011. – № 13. – С. 105-114.
4. Економічна теорія: Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2001. – 581 с.
5. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Санкт-Петербург : Союз, 2001. – 320 с.
6. Крисанова Т. А. Особливості перекладу англійських економічних термінів в умовах безеквівалентності / Т. А. Крисанова // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 14. – С. 371–374.
7. Махінова М. В. Особливості перекладу економічних термінів [Електронний ресурс] / М. В. Махінова // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/26_NII_2009/Pedagogica/52157.doc.htm
8. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти : навч. посіб. / за ред. В. К. Шпака. – К. : Знання, 2005. – 310 с.
9. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.
10. Савицька Л. В. Особливості перекладу англійських економічних термінів українською мовою / Л. В. Савицька // Лінгвістичні дослідження. – 2013. – Вип. 35. – С. 252–257.
11. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков : учеб. пособие / А. В. Федоров. – [5-е изд.]. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : ООО “Издательский Дом “ФИЛОЛОГИЯ ТРИ””, 2002. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 24 квітня 2018 року